

Р е ц е н з и я

от доц. д-р **Антоанета Иванова Тотоманова**
за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в научна област 3.5.
Обществени комуникации и информационни науки
с дисертационен труд на тема: **„Трансформации, предизвикателства, възход и медийна рефлексия“**. **Българското книгоиздаване и българската художествена проза в периода 2010–2017 година**,
представен от Жана Попова, редовен докторант в катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на Факултета по журналистика и масова комуникация
с научен ръководител: Алберт Бенбасат

Представяне на докторанта въз основа на подадената документация

Образование

Докторантката е получила образователните степени „бакалавър” и „магистър” в СУ „Св. Климент Охридски”, Факултет по журналистика и масови комуникации, специалност Журналистика (2010-2016 г.). От 2017 г. Жана Попова е редовен докторант във Факултета по журналистика и масови комуникации, докторантска програма „Литературно-художествено книгоиздаване”.

Кариерно развитие

Професионалната си кариера Жана Попова започва през 2007 г. в регионалния вестник „София север“, община Нови Искър като репортер и автор на статии. През 2010 г. тя работи като преводач и редактор в „Анисконсулт“ ЕООД. В периода 2011-2016 г. Жана Попова започва да подготвя материали и да прави репортажи за студентското радио „Реакция“ към Факултета по журналистика. В същото радио тя участва и като автор и водещ на предаването „Медийният час“. През този период тя сътрудничи също така на различни електронни сайтове – „Уебграунд“, „Хиксчо Корп“ ЕООД и др. През 2019-2020 г. Жана Попова работи като журналист на свободна практика във Фондация „Клуб Зебра“.

Професионално членство

Жана Попова е член на Асоциация на европейските журналисти - България, а също така и на Асоциация „European Communication Research and Education Association”.

Доброволческа дейност

От 2006 г. Жана Попова е член на Българска асоциация за невромускулни заболявания, а през 2017 г. става член на Изпълнителния борд на директорите и координатор по европейски проекти в European Alliance of Neuromuscular Disorders Associations (EAMDA). От 2018 г. тя е и член на European Patients Forum Youth Group

(EPF Youth Group), представител на Младежката група в борда на директорите и мениджър в отдел „Комуникации” за месечния бюлетин на Младежката група.

Оценка на качествата на дисертационния текст

Представената за обсъждане дисертация се състои от увод, четири глави, заключение, библиография (332), цитирани ресурси (341) и 19 приложения, в общ обем от 322 страници.

В увода на дисертационния труд са обосновани актуалността и тематичния обхват на изследването, посочени са и мотивите за избора на темата на дисертационния труд. Очертана е хипотезата на проучването, а именно: избраните за изследване издателства допринасят за възхода на съвременната българска проза през разглеждания период; съвременната българска художествена литература притежава необходимите качества, за да бъде конкурентоспособна по продажби на преводната проза; издателските практики, които прилагат „Сиела”, „Жанет 45”, „Хермес”, „Колибри” и „Рива” са в унисон с международните стандарти в книгоиздаването. Коректно са посочени обектът и предметът на изследването и е определена неговата цел, която може да се търси както в научноизследователски, така и научно-приложен характер. Задачите, които си е поставила докторантката и в процеса на изложението е изпълнила са свързани с: проучване на водещите имена на писатели в съвременната българска художествена литература и издателствата, които ги публикуват и анализират предизвикателствата, през които преминават изследваните издателства през годините, а също така да изследва поведението на тези издателства в различните медии през периода 2010-2017 г.

Изложението на докторантската теза започва с представяне на теоретичния инструментариум, отнасящ се до съвременния издателски бизнес. За целта на изследването са изяснени понятията „художествена литература”, „издател”, „писател” и „книгоиздаване”, за да могат да се използват като теоретична рамка. Разгледани са икономическите промени, настъпили в България и постепенното утвърждаване на пазарния принцип в книгоиздателския бранш. Проследена е хронологията на формиране и утвърждаване на частното книгоиздаване през 90-те години на ХХ в. Изтъкнато е, че се наблюдава negliжиране на българската литература от страна на издателствата, както и отсъствието на сериозен читателски интерес към този вид литература. Динамиката в развитието на книжния сектор е изключително голяма и в началото на ХХІ в. се наблюдават съществени промени както в зараждането на интерес от страна на читателите към съвременната българска художествена литература, така и в поведението на издателствата.

Появява се ново поколение автори, чиито произведения привличат вниманието на по-големите български издатели, а също така и на читателската аудитория. Тук вниманието на докторантката е съсредоточено предимно върху създаването и постепенното утвърждаване на избраните за изследване издателства: „Сиела”, „Жанет 45”, „Хермес”, „Колибри” и „Рива”. Акцентирано е върху издателския профил на посочените издателства, подробно са разгледани производствените им стратегии и възможностите за инвестиции в съвременна българска проза. Специално внимание е обърнато на издателските им практики и доколко промените в тях са в унисон с изискванията на читателите. Разгледани са подробно всички поредици и учредени награди през годините от изследваните издателства. Направено е емпирично проучване, което показва принципите на работа на тези издателства и техните политики при подбора на заглавия. Обобщаването на данните от проведената анкета показва, че променените маркетингови и рекламни политики на „Сиела”, „Жанет 45”, „Хермес”,

„Колибри” и „Рива” ги налагат като лидери в издаването и разпространението на българска проза през 2010–2017 година. Тук трябва да се подчертае, че подобно изследване, в което вниманието да е съсредоточено върху политиката на издателствата при подбора, издаването и представянето пред публика на българската художествена проза не е правено у нас. Въпросите в анкетата са добре подбрани и дават възможност да се очертае цялостна картина на книгоиздателската дейност в областта на българската художествена проза през разглеждания период. Налице са и предпоставки да се направят изводи и да се очертаят стратегии за бъдещи действия. Бих искала специално да отбележа, че прави много добро впечатление фактът, че анализиранията произведения са прегледани от докторантката „de visu“.

В дисертационния труд е направен подробен анализ на данните в областта на книгоиздаването в страната за разглеждания период. Обхванати са всички източници, които съдържат информация по въпроса: Национален статистически институт, Национален регистър на издаваните книги в България, книжарска верига „Хеликон”, книжен център „Гринуич” и книжарска верига „Orange center”. Чрез този анализ докторантката си поставя за цел да очертае цялостната картина на книгоиздаването в страната за периода 2010-2017 година. Акцентирано е върху съществената роля на Националния статистически институт и Националния регистър на издаваните книги в България при провеждането на подобен род изследвания. Анализът на данните и годишните класации, които провеждат големите книжарски вериги допълва тази картина. Освен това дава възможност да се направят изводи за конкурентоспособността на българската художествена литература, съотнесена към преводната, а също така в известна степен как е ситуирана в този процес книжната продукция на изследваните издателства. Също така може да служи като основа при подбора на заглавията в тяхното жанрово и стилово многообразие. Проследяването по години на резултатите от продажбите и предпочитанията на читателите позволяват да се вземат решения по отношение на издателските стратегии, както и по отношение на маркетинговата и рекламна политика. Анализът на класациите на книжарските вериги показва, че в тях попадат онези български издания, които са рекламирани по-добре.

Отразяването на съвременната българска художествена литература през разглеждания период е проследена чрез малкото специализирани предавания на обществените медии в страната. Докторантката е подбрала най-популярните предавания и по-конкретно телевизионните продукции на Българската национална телевизия - „Денят започва с култура”, „Библиотеката” и „Ръкописът”, а също така и радиопредаването „Артефир” на Българското национално радио. Не е било трудно да се направи точно този избор, защото това са единствените специализирани предавания в областта на културата в обществените медии. Предполагам се, че подбраните предавания достигат до широк кръг от зрителската и слушателска аудитория и имат възможностите и амбицията да отразяват тенденциите и трансформациите в съвременното книгоиздаване. Тук е проследена и хронологията в развитието на тези предавания, излъчвани по БНТ и БНР през периода 2010-2017 г. Анализирани са взаимодействието между съвременните издатели, писатели и медии. Това показва, че изграждането на добра комуникационна връзка между аудиовизуалните медии и издателствата е една от най-важните причини за определяне на тяхната професионална политика. За да „подплати” своята теза докторантката е очертала спецификите на отделните предавания, изследвала е доколко те изпълняват функциите и задачите си на обществени медии, а също така как осъществяват представянето и популяризирането на българската литература. Сполучливо за тази цел тя се позовава на мненията на редица изтъкнати

български изследователи на медийното пространство и литературни критици. Закljučенията от направения анализ са няколко: националната телевизия и националното радио отговарят адекватно на потребителското търсене; изпълняват функциите си на национални медии; осигуряват широка трибуна на представителите на българското книгоиздаване и съвременните писатели; обръщат внимание на промените в книгоиздаването и внимателно следят трансформациите и предизвикателствата в тази област. Акцентирано е върху това, че медийната рефлексия оказва влияние върху развитието на българското книгоиздаване. Нещо повече, обществените медии определят кои автори и произведения заслужават по-голямо внимание. Анализът на културните предавания, излъчвани по обществените медии показва, че „Сиела”, „Жанет 45”, „Хермес”, „Колибри” и „Рива” заемат добри позиции, което е резултат от мястото им на книжния пазар.

Медийната рефлексия на съвременната българска художествена проза за периода 2010–2017 година е проследена и в някои печатни и онлайн медии. Подбрани са само два всекидневника, които поддържат литературна рубрика: „Стандарт” и „24 часа”, специализираните издания „Литературен вестник”, „Култура” и „Капитал Лайт”, както и онлайн медиите „Аз чета”, „Площад Славейков” и „Под моста”. Докторантката е анализираща ролята на ежедневниците и специализираните периодични издания в отразяването на съвременната българска литература. Обърнала е внимание на факта, че този род медии използват различни методи на работа, имат различни критерии при осъществяване на медийната рефлексия и използват разнообразни подходи при задоволяването на читателските потребности. В процеса на представяне на дейността на тези медии се установява, че те постигат доста добър баланс при отразяването на по-високо художествената и масова литература. Техният стремеж е да направят подбор от автори и заглавия, който ще съответства както на общата политика на медията, така и на интересите на читателската аудитория. Особеното в дейността на печатните всекидневници „Стандарт” и „24 часа” е, че те „залагат” преди всичко на по-известни, вече наложили се автори”, докато специализираните печатни издания „Литературен вестник”, „Култура” и „Капитал Лайт” отразяват произведенията на по-малко популярни автори, чиито произведения се отличават с художествени качества, но все още не са познати на широката публика. При онлайн медиите се наблюдава една особеност за по-широко отразяване и по-ниски критерии на селективност. Тези медии са по-атраaktivни в представянето на своето съдържание, защото са насочени към по-широк кръг читатели и получават своето финансиране чрез реклама на база потребление. Въз основа на анализа на тези медии се установява, че независимо от своята тематична ориентация, те залагат преди всичко на литературните рецензии като начин на представяне на съвременната художествена литература. Акцентирайки върху разликите в медийната политика на специализираните печатни издания и онлайн медиите е показано какво е поведението на издателите в стремежа им да наложат продукцията си по един адекватен и атраaktivен начин в различните медии.

Накрая би могло да се обобщи, че предложеният за защита дисертационен труд се отличава със следните положителни характеристики: ясна и добре балансирана структура; добро познаване на българската практика по темата и анализирането ѝ на базата на собствено изследване, построено на данните от проведена анкета;

- предоставена подробна статистическа информация в изследваната област;
- аналитичност на изложението;
- точен и интелигентен изказ;

- добре подбран и приложен комплексен научен метод, основаващ се на анкетно проучване и културологично и историческо изследване;
- добра библиографска осведоменост, която личи при подбора и представянето на използваните източници.

Представеният автореферат отразява отчетливо структурата и акцентите в съдържанието на дисертационния труд, откроява неговите приноси, изводи и направените на основата на изследването препоръки.

Приноси на дисертационното изследване

1. Дисертационният труд е първи опит за подробно изследване на издателските практики при публикуването на съвременна българска проза през второто десетилетие на ХХІ в.

2. Чрез анкетно проучване е извършен анализ на трансформациите, настъпили при издателите и писателите в началото на ХХІ век като е проследено тяхното развитие, работна политика и стратегии.

3. Направен е пълен исторически обзор на събитията в българското книгоиздаване в края на ХХ и началото на ХХІ в.

4. Изведени са водещите имена на писателите в съвременната българска художествена литература и на издателствата, които ги публикуват.

Бележки и препоръки

Бих искала докторантката в хода на защитата си да отговори каква е личната ѝ преценка за това дали богатият емпиричен материал, който е събрала, е използван оптимално в представената ѝ разработка. В каква насока би могла да надгради изследването си с по-задълбочени обобщения на данните. Имам и препоръка Жана Попова да продължи заниманията си по изследваната тема, защото заложената в нея информационна и концептуална рамка предполага след публикуване да бъде от полза при бъдещи изследвания.

По темата на дисертационния труд са посочени 7 публикации, 4 от които са на базата на изнесени доклади на национални и международни научни форуми.

Заключение

Както вече бе подробно изтъкнато, предложеният за защита дисертационен труд се отличава с редица положителни характеристики, което ми дава основание да формулирам заключението, че той представлява самостоятелно научно изследване с теоретико-приложни приноси. Оценявайки актуалността на избраната тема, степента на обосноваване на научните положения, изводите и приносите, считам, че разработката отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав на Република България и давам своята положителна оценка за дисертационния труд като предлагам убедено на научното жури, след успешна защита, да присъди на Жана Стефанова Попова образователна и научна степен „доктор” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки.

17.05.2021 г.

Доц. д-р Антоанета Тотоманова